

IBOLYA TIBOR

A gépjármű-finanszírozással kapcsolatos bűncselekmények nyomozásáról

Sajtóhírek szerint az elmúlt öt évben ötszörösére nőtt a gépjármű-finanszírozással kapcsolatos bűncselekmények, „gépjármű-finanszírozási csalások” száma. A lízingcégek mintegy 3000 gépjárművel kapcsolatos feljelentést tettek, az ezzel összefüggő kintlévőségeik elérték az 5 milliárd forintot.¹ Az eljárások száma – melyet gyakorló ügyészként magam is megerősíthetek – megdöbbentő, és annál is inkább szomorú, mert nyilvánvaló, hogy a veszteséget a finanszírozók a becsületes ügyfelekkel fizettetik meg magasabb költségek formájában.

A probléma súlyosságát jelzi, hogy már kormányzati szinten is foglalkoznak vele, különböző jogszabály-módosítási javaslatok is nyilvánosságra kerültek, illetve ötlet szintjén megfogalmazódtak pl. a zálogjogi nyilvántartással, a minimális önrésszel illetve a gépjármű forgalmi engedélybe történő adatok bejegyzésével kapcsolatosan.

Az eddig lefolytatott, illetve a folyamatban lévő büntetőeljárások tapasztalatai alapján azonban kijelenthető, hogy a kármegettérülési arány ezen ügyekben rendkívül alacsony, a legtöbb gépkocsi sohasem lesz meg, és a bűncselekmények értelmi szerzői is többnyire büntetlenül maradnak, a nyomozó hatóság csak a „kis halakkal”, általában hajléktalan strómanokkal szemben képes eljárni. Ha ehhez hozzátesszük, hogy az eljárások elhúzódnak és a hatóságok számára sokszor még a bűncselekmények minősítése is gondot okoz, annak ellenére, hogy a magyar büntető anyagi jogban remekült kimunkált vagyoni elleni bűncselekményekről és a hozzájuk kapcsolódó okirat-hamisításokról van szó, elég lehangoló képet kapunk.

Mi a sokszor szakszerűtlen és eredménytelen eljárások oka?

Az általános okokon túl (a rendőri-ügyészi létszámhiányból adódó leterheltség, a tapasztalat hiánya stb.) álláspontom szerint elsősorban az, hogy a bűncselekmények bizonyítása szempontjából minden esetben polgári jogi szerződések formai és tartalmi vizsgálata is szükséges, amely tevékenység nem tartozik a csak büntetőügyekkel foglalkozó hatóságok kedvenc időtöltései közé... Pedig, ha úgy tetszik, ezek a bűncselekmények keretdiszpozíciók², vagyis a szerződések tartalma dönti el a történeti tényállás jogi minősítését az eljárás során. A finanszírozás folyamatának megértése nélkül, amely eleve egy többszereplős történet, esély sincs szakszerű, a nyomozástaktikai szempontokra is figyelemmel lévő nyomozási terv elkészítésére, márpedig a bizonyítási cselekmények tervszerű, a finanszírozás menetére is figyelemmel lévő végrehajtásától nyilván eredményesebb nyomozást várhatunk. A gyakorlatban ennek hiánya sokszor érzékelhető, hisz a tanúvallomások gyakran azért nem megfelelőek, mert a szükséges ismeretek hiányában, helytelen módon kihallgatott tanúk vallomásai eleve nem szolgáltathatnak megfelelő bizonyítékot.

¹ Pl. FigyelőNet. 2008. április 15. Egyre aktívabbak a lízingcsalók.

² A fogalmat nem szakszerűen, hanem természetesen csak ezen esetekre vonatkoztatva.

A finanszírozás folyamatának szereplői tehát maga a **finanszírozó** (bank, hitelintézet, lízingtársaság), a vele szerződésben álló **kereskedő** és a szintén szerződő **ügyfél**, akinek, mint majd látjuk, sokszor család szándékai vannak.³

A gyakorlatban ez az alábbi séma szerint szokott lejátszódni: az ügyfél besétál a kereskedőhöz, kiválaszt egy autót, a kereskedőn keresztül hitelt igényel a finanszírozótól, a finanszírozó anélkül, hogy találkozna az ügyféllel, a benyújtott okmányok alapján megvizsgálja a hitelkérelmet, majd jóváhagyja. Ezt követően az ügyfél a kereskedőnél konstrukciótól függően megkötö a szerződés(ek)e)t, a finanszírozó utalja a hitelösszeget, az ügyfél pedig átveszi az autót. Ma már természetesen mindezt egy, maximum két nap alatt, sokmilliós hitelösszeg kihelyezése esetén is.

A finanszírozási konstrukciókat alapvetően két nagy csoportra oszthatjuk, aminek azért van nagy jelentősége és a bizonyítás szempontjából kiemelt szerepe, mert a finanszírozási módozattól függ a cselekmény lehetséges jogi minősítése. Így megkülönböztetünk lízingszerződéseket, illetve hitelszerződéseket. A lízing olyan konstrukció, amelyben a lízingszerződés finanszírozó megvásárolja a kereskedőtől az ügyfél által igényelt lízingtárgyat (gépkocsit), amit díjfizetés (lízingdíj) ellenében az ügyfél használatába ad. Hitelszerződés esetén a finanszírozó vételi (opciós) joggal fedezett áruhitelt nyújt az ügyfél részére, aki adásvételi szerződést köt a kereskedővel és a vételárát a nyújtott hitelből egyenlíti ki. A két konstrukció közötti lényegi különbség abból adódik, hogy lízingszerződés esetén az ügyfél nem szerez tulajdonjogot a gépkocsi felett, míg hitelszerződés esetén igen. Értelemszerűen a tulajdonszerzés ténye illetve hiánya határozza meg a cselekmény lehetséges jogi minősítését és a minősítésnek megfelelő, az adott törvényi tényállás elemeire irányuló nyomozati cselekményeket.

Éppen ezért nem csak a konkrét szerződések, hanem az általános szerződési feltételek vizsgálata is minden esetben elengedhetetlen. Több szerződés esetén mindegyiket vizsgálni kell, természetesen a szerződés tartalmának és nem a megnevezésének megfelelően, mert előfordul, hogy a szerződés megnevezése nem felel meg a benne foglalt rendelkezéseknek.⁴ A szerződés tartalmának vizsgálata különösen a magánszemélyek közötti szerződéseknel lehet érdekes, mert ott akár a feltehető szerződési akarat és a ráutaló magatartás vizsgálata is szükségessé válhat, ami azért bír jelentőséggel, mert csak szándékosan elkövetett bűncselekményekről lehet szó. A megindult eljárásoknál tehát alapkövetelmény a szerződések beszerzése. Jellemző módon az „Általános szerződési feltételek” általában olyan apró betűmérettel készülnek, hogy fénymásolásuk esetén már gyakorlatilag olvashatatlanok, ezért ezeket eredetben kell beszerezni és a nyomozati iratok közé fűzni.

A szerződések vizsgálata azért is rendkívül fontos, mert a finanszírozók sokszor „rutinból” a behajtási eljárástól függetlenül, illetve a sikertelen behajtás után automatikusan feljelentést tesznek a nyomozó hatóságnál, azt remélve – tapasztalataim szerint sokszor nem is alaptalanul – hogy a feljelentés ténye és a büntetőeljárás megindítása jogkövető magatartásra fogja a velük szerződő felet kényszeríteni. A finanszírozók gondolkodásmódja a saját szempontjukból maximálisan érthető, hisz sokkal egyszerűbb és főleg költséghatékonyabb a nyomozó hatósággal felderíttetni és lefoglaltatni egy gépkocsit, mint egy esetleges polgári per után a végrehajtási eljárás bizonytalan végeredményére várni. A probléma csak az, hogy ezzel az amúgy is leterhelt nyomozó hatóságokat alaptalan eljárásra kényszerítik, egy pusztán

³ Amivel nincs egyedül... Írásomban egyébként mindvégig szándékosan a finanszírozó, kereskedő, ügyfél, fogalmakat használom.

⁴ Pl. „pénzügyi lízingszerződés” ami lényegében nem más, mint egy kölcsön.

szerződésszegésnek minősülő tényállás alapján, ugyanakkor a valós bűncselekmények felderítésére és kinyomozására kevesebb idő és energia marad. Ezért itt rögtön hangsúlyoznom kell: a nem fizetés ténye, a törlesztő részletek befizetésének abbamaradása, vagy a gépkocsi visszaszolgáltatásának megtagadása más, a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúját alátámasztó bizonyíték hiányában, önmagában csak szerződésszegésnek minősülhet, így büntetőeljárás megindítására nem adhat alapot. Az alaptalan eljárások lefolytatásától a nyomozó hatóság tehát csak úgy mentesülhet, ha a feljelentést követően – akár a feljelentés-kiegészítése során – haladéktalanul beszerzi és kiértékeli a releváns szerződéseket.

Ugyanakkor a hiba fordítva is elkövethető, amikor a feljelentés elutasításáról vagy a nyomozás megszüntetéséről rendelkező határozatban szerződésszegésnek nyilvánítanak egy tényállást csupán az okból, hogy az elkövető a szerződés megkötését követően pár törlesztő részletet befizetett, ami alapján a határozat szerkesztője szerint megállapítható, hogy a szerződéskötés előtti szándéka bizonyosan nem volt csalárd, hisz a fizetés megkezdése ennek ellentmond. Mintha nem lenne nagyon jó üzlet egy 4 millió Ft értékű gépkocsit két-három akár 200.000 Ft-os törlesztő részletet még befizetve megszerezni... A hiba oka itt nyilvánvaló, a határozat szerkesztője egy tényállási elemet kiragadva, az elkövető elkövetés kori tudattartamára egyéb bizonyítást nem folytatva (vagy azt a határozatban nem értékelve) tett olyan ténymegállapítást, amely pusztán a hétköznapi élettapasztalatok birtokában is megcáfолható. Le kell tehát szögeznünk, *néhány törlesztő részlet befizetésének ténye a csalás megállapíthatóságának szempontjából nem bír relevanciával, mert az elkövető szándéka a gépkocsi csalárd módon történő megszerzésére irányul*, így pár részlet befizetése akár a már tévedésbe ejtett sértett további tévedésben tartását és ezzel az eljárás megindításának elodázását, az elkövető menekülésének megkönnyítését vagy akár lebukás esetére előre átgondolt védekezési stratégiát is jelenthet. Az előre átgondolt védekezési stratégia egyébként szinte minden esetben szervezett bűnözői elkövetésre utal, ami elgondolkodtató körülmény, hisz a gépjármű-finanszírozással kapcsolatos bűncselekmények döntő többségét helyi szintű nyomozó hatóságok nyomozzák, a bevezetőben említett hatékonysággal és színvonalon. Éppen ezért át kellene gondolni, hogy a nemzetgazdaságnak milliárdos károkat okozó bűncselekmény típus esetén nem lenne-e célszerűbb központi nyomozó hatóságnál, speciális nyomozó csoportokat létrehozva lefolytatni a gépjármű-finanszírozással kapcsolatos eljárásokat.

Az illetékesség kérdésében történő állásfoglaláshoz szintén szükséges a szerződések vizsgálata, de kiemelendő, hogy a vagyon elleni bűncselekmény és a vele valódi halmazatban álló okirat-hamisítás nyomozása során mindig a vagyon elleni bűncselekmény elkövetési helye határozza meg az illetékességet. Az eszközcselekményként elkövetett okirat-hamisítás esetlegesen eltérő elkövetési helye elkülönítésnek nem szolgálhat alapul, az ezzel ellentétes gyakorlat legfeljebb csak az ügy „halálát” eredményezheti, de eredményes nyomozást bizonyosan nem. Irányadó ez a Btk. 274. §-a (1) bekezdésének c) pontja szerinti közokirat-hamisítás esetén is, amely az által valósul meg, hogy a csalárd szándékkal gépkocsi vásárlásához nevét adó személy adatai kerülnek be a forgalmi engedélybe és a gépjármű-nyilvántartásba. A bűncselekmény megállapítható, mert a szerződést aláíró személynek nincs tényleges szerződéskötési akarata, viszont megteremti annak feltételeit, hogy a hivatalos személy – a megtévesztő tettesi magatartás hatására – valótlant adatot foglaljon közokiratba. A valótlant tartalmú közokirat készítője, tévedése okából nem vonható büntetőjogi felelősségre,

intézkedése kívül esik az elkövetői magatartás körén, ezért a tevékenysége kifejtésének helye nem lehet illetékességet megalapozó körülmény.⁵

A szerződések beszerzése és tartalmuk megismerése után kerülhet a nyomozó hatóság abba a helyzetbe, hogy meghatározhatja a nyomozás irányát. Gépjármű-finanszírozással kapcsolatos bűncselekmény esetén legtöbbször csalás, sikkasztás, hitelsértés, jármű önkényes elvétele és tartozás fedezetének elvonása bűncselekmények valamelyike miatt kerül sor a nyomozás elrendelésére, sokszor a fenti szerződéses konstrukciók vizsgálatának elmulasztásával, ad hoc jelleggel, annak ellenére, hogy tulajdonszerzés esetén pl. a sikkasztás fogalmilag is kizárt, az elkövető számára a dolog ebben az esetben nem lehet idegen. A csalást viszont mindkét szerződéses konstrukció esetén el lehet követni tulajdonszerzéstől függetlenül, hisz **csalás** esetén az elkövetőt már a szerződéskötés előtt a jogtalan haszonszerzési célzat vezérli, ennek érdekében fejt ki tévedésbe ejtő magatartását és így kerül sor a szerződés megkötésére. **Hitelsértés** elkövetője a fentiek értelmében így csak hitelszerződést kötő tulajdonos, míg a **sikkasztás** elkövetője lízingszerződést kötő ügyfél vagy harmadik személy lehet.

A **tartozás fedezetének elvonása**, mint minősítés álláspontom szerint szintén fogalmilag kizárt, aminek az oka az, hogy a jelzett bűncselekmény a Btk. hatályos rendszerében a XVII. fejezetben, a gazdálkodási kötelelességeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények között található. Ebből következően a bűncselekmény elkövetési tárgya a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül szolgáló vagyon. A tartozás fedezetének elvonását a Btk. az 1994. évi IX. törvény általi módosítása folytán, 1994. május 15. napjától kezdődő hatállyal a korábbiaktól eltérően nem vagyon elleni, hanem gazdasági bűncselekményként szabályozza. Ettől kezdve csak a rendes gazdálkodás körében keletkezett tartozás fedezetéül szolgáló vagyon sérelmével követhető el. Ha az elkövető valójában nem folytat gazdasági tevékenységet, csak annak látszatát kelti, a hitelező gazdasági vagy más partner irányában megtévesztés állapítható meg, amely rendszerint haszonszerzési cézzal társul. Következésképpen legalább csalás kísérlete, illetve tényleges károkozás esetén befejezett csalás állapítható meg.⁶

Álláspontom hasonló a **jármű önkényes elvétele** minősítés kapcsán is, a jogszerű (lízingszerződést követő) rábízás folytán birtokban lévő gépkocsi használóra a szerződés felmondása után a gépkocsi nincs rábízva, ezért ezt a bűncselekményt nem is tudja elkövetni. A szerződés felmondása utáni pusztá használat egyéb magatartás hiányában bűncselekményt nem valósít meg. A törvényi tényállás szövege véleményem szerint egyébként is aggályos, mert a dolog (gépkocsi) természetével együtt jár annak használata is, rábízás esetén ezért jogtalan használatot nem lehet megállapítani.

Nem feltétlenül a minősítésbeli problémák, hanem inkább a bizonyítás nehézségei miatt a gépjármű-finanszírozással kapcsolatos bűncselekmények esetén célszerű lenne minden esetben a **23/2003. (VI. 24) BM-IM együttes rendelet**⁷ 115. §-ban meghatározott nyomozati tervet készíteni, mert ezzel is elejét lehetne venni az ötletszerű nyomozásnak, a sokszor indokolatlan késlekedésnek, ami mindig a bizonyítékok bizonyító erejének gyengülését, végső soron a bizonyítás ellehetetlenítését okozza. A tervezett nyomozati cselekményeket és azok

⁵ Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Vádelőkészítő Főosztály NF. 7001/2005/1. számú egyedi ügyben adott állásfoglalása

⁶ Dr. Belovics Ervin-Dr. Molnár Gábor-Dr. Sinku Pál: Büntetőjog. Különös Rész. HVGORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. 502.o

⁷ „A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól.”

határidejét is tartalmazó nyomozati tervben fel lehet állítani azokat a verziókat, amelyek a fenti minősítéseknek megfelelnek, és amelyeknek nyomozástaktikai okokból mindig tartalmaznia kell azt a verziót is, miszerint az ügyben csalás történt. Ennek az oka az, hogy mint azt a szerződéstípus szerinti különbségtételnél láttuk, a csalás az a bűncselekmény, amelyet szerződéstípustól függetlenül el lehet követni, ezért a nyomozás elején az erre irányuló nyomozati cselekményeket kell végrehajtani, majd ha a csalás megalapozott gyanúja nem állapítható meg - mert pl. a csalárd szerződéskötési szándék nem bizonyítható - lehet az esetlegesen felmerülő más minősítésről és az annak megfelelő nyomozati cselekményekről dönteni. A bizonyítás nehézségei miatt ez ténylegesen működő taktika lehet, mert pl. a csalás bizonyítása az elkövetéskor fennálló tudattartam vizsgálata miatt nagyon nehéz, de ha az ezzel kapcsolatos bizonyítás zátonyra fut, adott esetben a hitelsértés vagy a sikkasztás elkövetése ugyanazzal az elkövetővel szemben még mindig bizonyítható.

A csalás tehát bármelyik szerződéses forma esetén elkövethető, mert az elkövető szándéka már a szerződés aláírásakor arra irányul, hogy a gépkocsit csalárd módon megszerezze. A csalárd módon történő megszerzés minden esetben tévedésbe ejtéssel történik, a tévedésbe ejtés azonban eltérő lehet aszerint, hogy mire irányul; a szerződést aláíró személyére, a szerződést aláíró személy fizetőkészségére esetleg a fizetési képességére. Ennek megfelelően a „gépjármű-finanszírozási csalások” elkövetési formái, „őstípusai” a következők:

A gépkocsit csalárd módon megszerezni kívánó személy megkötí a szerződést, majd egyáltalán nem fizet, vagy pár törlesztő részlet befizetése után beszünteti a fizetést, a gépkocsit pedig tovább használja, vagy rendelkezik vele.

Ebben az esetben az ügyfél a csalás tettese. Azonban bármilyen furcsának tűnik is, a csalás bebizonyítása ekkor a legnehezebb, mert ha az ügyfél a saját nevében, valós okiratok felhasználásával köti meg a szerződést, a szerződéskötéskor fennálló csalárd szándékának a bebizonyításához önmagában nem elégséges a nem fizetés ténye vagy a törlesztő részletek elmaradása. Ha az ügyfél hitelszerződés típusú szerződést kötött – vagyis megszerezte a gépkocsi tulajdonjogát – és egyébként nem tanúsít a gépkocsival kapcsolatosan aktív magatartást, a gépkocsi visszaszolgáltatását azonban valamilyen ürüggyel megtagadja, még hitelsértés miatt sem lehet vele szemben eljárni, a csalás bebizonyítása pedig gyakorlatilag lehetetlen. Ha az ügyfél lízingszerződés típusú szerződést kötött – vagyis nem szerezte meg a gépkocsi tulajdonjogát – a gépkocsi visszaszolgáltatását azonban valamilyen ürüggyel időlegesen megtagadja, sikkasztás miatt nem vonható felelősségre, ha azonban a végleges eltulajdonítás szándékával tartja magánál, vagy azzal rendelkezik, cselekménye sikkasztást valósíthat meg.

Nem biztos, hogy megállapítható a csalás azzal az egyébként szabályos szerződést kötő ügyféllel szemben sem, aki nem a fizetési készsége, hanem a fizetési képessége vonatkozásában tartja tévedésben a finanszírozót, legtöbbször azzal, hogy nem árulja el, jövedelmét más hitelek törlesztő részleteinek kifizetése is terheli. Az újabb – kétség kívül felelőtlenül megkötött – szerződés aláírásakor az ilyen ügyfelet általában az alaptalan bizakodás, a „majd csak kifizetem valahogy, lesz, ami lesz” lelkiállapot és tudattartam jellemzi, ami eshetőleges szándéokra utal. A csalás megállapításához azonban ez nem elegendő, lévén szándékos és célzatos, így csak egyenes szándékkal elkövethető bűncselekmény. Természetesen ez nem vonatkozhat az abban az évben a 26. lízingelt autóját átvevő elkövetőre...

Ennél a típusú elkövetési magatartásnál elmaradhatatlan⁸ nyomozási cselekmény a gyanúsított vagyoni viszonyainak a feltérképezése, az APEH megkeresése a megfelelő jövedelem meglétére, a bankszámla forgalmi kivonatok beszerzése és nyomozó hatósági jelentés formájában történő elemzése. Ez egyébként minden gépjármű-finanszírozással kapcsolatos bűncselekmény nyomozásánál elvárt rutin feladat lenne, amely végrehajtása nélkül az elkövetéskor fennálló tudattartamra tett bármely megállapítás legalábbis kétséges.

A gépkocsit csalárd módon megszerezni kívánó személy hamis okiratok segítségével, magát más személynek kiadva köti meg a szerződést, majd a gépkocsit átveszi és továbbértékesíti, vagy más módon rendelkezik vele.

Ebben az esetben az ügyfél „saját maga strómanja”. A magát más személynek kiadó, hamis okmányokat használó elkövető csalási szándéka egyértelmű, tettenérés esetén különösebb bizonyítást nem is igényel, utólagos felderítése azonban rendkívül nehéz, a hamis okmányok használata miatt. Ezek jellemzően hamis, hamisított esetleg más nevére szóló személyi igazolványok, illetve hamis munkáltatói és jövedelemigazolások, bankszámlakivonatok, közüzemi számlák. Természetesen ezek lelkiismeretes ellenőrzésével a csalások egy része megakadályozható lenne, ez azonban sokszor nem történik elég alaposan. A kereskedőktől persze nem várható el, hogy az okmányokat szakértői szemmel vizsgálják meg, azonban az igen, hogy ne csak a fényképet vessék össze az előttük megjelent személlyel, hanem az aláírásokat is, illetve adott esetben kérdéseket tegyenek fel a bizonytalanul viselkedő, feszengő, felnőtt ember léteire kísérővel megjelenő ügyfél részére...

Itt kell megemlíteni azt az esetet, mikor az ügyfél a saját nevében, valóságos adatokkal köti meg a szerződést, azonban a szerződés megkötése érdekében hamis okiratot, általában valótlan tartalmú munkáltatói és jövedelemigazolást használ fel. Egy bírósági határozat szerint⁹, „a fizetőképes és a hitelt visszafizetni szándékozó terhelt a hitel felvételével csalást követ el, ha a hitelhez csak olyan külön feltételek fennállása esetén juthatna, amelyek meglétét illetően a hitelezőt – hamis vagyoni fedezetet felajánlva – megtévesztette.” A határozattal nem értek egyet, mert ebben az esetben a hitel felvevője a hitel megszerzése érdekében és nem jogtalan haszonszerzési célzattal téveszti meg a hitelezőt. Jogtalan haszonszerzési célzat hiányában pedig cselekménye csalást nem valósíthat meg, legfeljebb magánokirat-hamisítás vétsége miatt vonható felelősségre.

A gépkocsit csalárd módon megszerezni kívánó személy maga helyett egy strómant bíz meg a szerződés megkötésével, majd tőle a gépkocsit átveszi és továbbértékesíti, vagy más módon rendelkezik vele.

Ebben az esetben a stróman a csalás tettese, hisz magát szerződő félnek kiadva, valóságos szerződéskötési akarat és fizetési szándék nélkül írja alá a szerződést, míg a megbízó, aki tettesi magatartást egyáltalán nem fejt ki, a csalás valódi haszonélvezőjeként, mint felbújtó felel. Ha a stróman védekezése arra irányul, hogy az általa ismert és meg is nevezett felbújtó baráti szívességből kérte fel a cselekmény elkövetésére és őt is tévedésbe ejtette a törlesztő részletek későbbi kifizetése vonatkozásában, védekezése bebizonyosodása esetén csalásért nem, csak okirat-hamisításért vonható felelősségre. Abban az esetben azonban, ha a strómant egy számára is ismeretlen elkövető valamilyen ellenszolgáltatásért cserébe bujtja fel a cselekmény elkövetésére, az ilyen irányú védekezése nem elfogadható, mert a stróman az ügylet körülményeiből tudta, hogy az ismeretlen elkövető nem fogja a részleteket kifizetni.

⁸ Ennek ellenére a nyomozó hatóság gyakran csak ügyészi utasításra hajtja végre.

⁹ BH. 2006/8 243.

Mivel a felbujtó nem szerződő fél, ilyen tényállás esetén – amennyiben vele szemben a család valamilyen okból nem bizonyítható – hitelsértés tette nem lehet, azonban adott esetben sikkasztásért felelősségre vonható.

A gépkocsit csalárd módon megszerezni kívánó személy maga helyett egy strómant bíz meg a szerződés megkötésével, aki a megbízótól kapott hamis okmányok felhasználásával magát más személynek kiadva köti meg a szerződést, majd a gépkocsit a megbízónak átadja, aki azt használja, továbbértékesíti, vagy más módon rendelkezik vele.

Sajnos ez a legjellemzőbb, az előző két elkövetési mód elemeinek együttes felhasználásával kialakított elkövetési mód, ahol a bűnösség a fentiekben már leírtak szerint alakul. Rendkívül nehezen felderíthető, bűnelkövetői szempontból igen hatékony módszer, amely azonban meggyőződésem szerint csak azért tud működni, mert a finanszírozás jelenlegi rendszerének köszönhetően – a kereskedő jutalék ellenében közvetíti a finanszírozó szerződési konstrukcióit – a kereskedő sokszor nem jár el kellő gondossággal, illetve konkrétan összejátsszik az elkövetőkkel, egy rókáról három bőrt is lenyúzva.¹⁰

Ezek között kell megemlíteni azokat az eseteket is, amelyeket ténylegesen a kereskedők követnek el, illetve az ő tevékeny közreműködésük nélkül nem lenne lehetőség az elkövetésükre, ezek az ún. „roncsfinanszírozás” és a hamis önrész igazolásával elkövetett cselekmények. Az előbbi esetben egy értéktelen roncsot a kereskedő segítségével normál állapotú gépkocsinak tüntetnek fel a finanszírozó előtt, majd azt „behiteleztetik”, a második esetben pedig önrészt igazolnak egy önrészt nem fizető ügyfél részére, vagyis a gépkocsi árát „felbruttósítják”, a finanszírozónak ezzel magasabb vételárat igazolnak, így ténylegesen a finanszírozó fizeti ki a teljes vételárat.

Ne feledjük, a finanszírozó egyáltalán nem találkozik az ügyféllel, a kereskedőre van utalva, és ha a kereskedő hanyagul vagy bűnös szándékkal jár el, a finanszírozót semmi sem mentheti meg a káros következményektől. Ezért a finanszírozók elemi érdeke lenne, hogy csak megbízható kereskedőkkel szerződjenek, akiktől számíthatnak arra, hogy a saját munkatársaikat is megfelelően kiválogatják, az okmányokat minden esetben alaposan leellenőrzik, és nem csak a jutalék lebeg a szemük előtt. A konkrét ügyekben elképesztő esetekkel – személyesen meg sem jelenő strómanokkal, okiratokat eleve csak fénymásolatban benyújtó nepperekkel – találkozunk. Nem vicc: Budapesten legálisan működik egy hitelközvetítő cég, amelynek angol neve magyarra lefordítva így hangzik: „Hajléktalan Hitel Kft.” A finanszírozók feljelentései ennek ellenére érdekes módon soha nem tartalmazzák a kereskedők felelősségére utaló körülményeket, a finanszírozó és a kereskedő közötti együttműködési megállapodásokról (szerződés!), nem is beszélve. Ez annál is inkább furcsa, mert a finanszírozók a feljelentés megtétele előtt elvileg már lefolytattak egy vizsgálatot, amelynek nyilván tárgya az együttműködési megállapodásban írtak betartása is...

A fentiek ismeretében nyilvánvaló, hogy a hagyományos nyomozati módszerek – az iratok beszerzése és kiértékelése, a finanszírozás menetének megfelelő tanúkihallgatások, az írásszakértők bevonása stb. – csekély eredménnyel kecsegtetnek a hajléktalan strómanokat és hamis okiratokat felvonultató szervezett bűnözői csoportokkal szemben. Ma már ott tartunk, hogy ezek a csoportok szabályosan „turnéztatják” a hajléktalan strómanokat az országban, és

¹⁰ A gépkocsi beszerzési ára és eladási ára közötti árrés, a finanszírozótól kapott jutalék, és a bűnözőtől kapott juttatás formájában.

különböző városokban köttetnek velük szerződéseket, vetetnek fel velük nagy összegű hiteleket.

Amennyiben a nyomozó hatóság szerencsés esetben a strómanig eljut, a továbblépés szinte lehetetlen, mert a legtöbb esetben a stróman *valóban* nem ismeri a felbujtót, ha pedig igen, akkor sem tesz rá terhelő vallomást. Éppen ezért a cselekmények értelmi szerzőinek felelősségre vonására csak akkor lesz érdemi lehetőség, ha a nyomozó hatóság belátja, a hagyományos eszközökön túl speciális (operatív) módszerek és technikák bevetése szükséges az eredmény elérése érdekében. A büntetőeljárás nyelvére lefordítva ez titkos információgyűjtést illetve titkos adatszerzést jelentene bizonyos kereskedőkkel és hitelközvetítőkkel szemben, akiknek a köre a nyílt eljárások adataiból könnyen feltérképezhető lenne, illetve minden más olyan eszközt, amelyek a rendőrségi és a büntetőeljárásról szóló törvényben megtalálhatók.

Az eddig felsorolt eseteket a minősítésen túl, illetve pont abból következően az köti össze, hogy a bűncselekmények elkövetési ideje a szerződéskötéssel esik egybe, a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándék kialakulása azt értelemszerűen meg is előzi. Vannak azonban olyan finanszírozással kapcsolatos bűncselekmények, amelyek csak a szerződések megkötése után követhetők el, ebből következően ezek törvényi minősítése csalás általában nem lehet, jellemzően sikkasztásnak illetve hitelsértésnek minősülnek, a szerződés típusától függően.

A **sikkasztás**, ahogy arról korábban már volt szó, csak lízingtípusú, tehát tulajdon átruházással nem járó szerződéskötés esetén követhető el, mert az elkövetés tárgya csak idegen dolog lehet. 2007-es adatok alapján magánszemélyek esetén – a lakossági ügyfelek aránya 85% a teljes gépjármű-finanszírozásból! – a lízingtípusú szerződési forma egyre ritkább, a jellemző lakossági termék (90% felett) a deviza alapú hitel.¹¹ A szerződések számából kiindulva a finanszírozás szempontjából tehát a sikkasztás lenne az egyszerűbb megítélésű bűncselekmény, tapasztalataim szerint a finanszírozók a legtöbb alaptalan feljelentést mégis sikkasztás miatt teszik, annak minősítve az egyszerű szerződésszegést is, aminek okait már szintén érintettem. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a sikkasztás ne lenne jelen a finanszírozással kapcsolatos bűncselekmények között, általában az alábbi elkövetési módok jellemzik:

A lízingszerződést aláíró ügyfél, a szerződés lízingbeadó általi felmondása után, a gépkocsit a végleges eltulajdonítás szándékával nem adja vissza.

A hangsúly ebben az esetben a végleges eltulajdonítási szándékon van, ennek bizonyítása a nyomozás legnehezebb és legfontosabb feladata. Általában nehezen bizonyítható, mert ha az ügyfél – akár rosszhiszeműen is – elszámolási jogvitára hivatkozik, a szerződés felmondása után a gépkocsi visszaadását elszámolással kapcsolatos jogvita ürügyén tartja vissza, a bűncselekmény nem állapítható meg. A gépkocsit továbbra is használó, de a finanszírozó felszólító leveleit át nem vevő, a finanszírozóval minden kapcsolatot megszakító, esetleg régi lakcíméről elköltöző és új lakcímét a finanszírozó részére be nem jelentő ügyféllel szemben, aki ezzel a külvilág előtt is a gépkocsi valóságos tulajdonosaként jelenik meg, a végleges eltulajdonítási szándék, és így a sikkasztás álláspontom szerint megállapítható. Fontos kihangsúlyozni azonban, hogy a cselekményt – az eltulajdonítási célzat miatt – csak egyenes szándékkal lehet elkövetni. A gépkocsi folyamatos használata olyan tény, amely a külvilág számára tulajdonosi vélelmet biztosít, ez azonban ugyanúgy bizonyítást igényel, mint pl. a

¹¹ A Magyar Lízingszövetség főtitkárának 2008. április 15. napján a Kriminálexpo-n tartott előadásán elhangzott adatok.

szerezés felmondásának ténye. Ennek legegyszerűbb (és sokszor a nyomozó hatóság által kizárólagosan alkalmazott módja) a tanúbizonyítás, ez azonban nem mindig elégséges illetve célravezető. Ennek oka egyrészt a tanúvallomások szubjektív jellege, másrészt egy jól felépített védekezés nem biztos, hogy megcáfolható csak tanúbizonyítással.

A folyamatos használat objektív bizonyítékokkal kiválóan alátámasztható, pl. a folyószámla kivonaton, az üzemanyag töltőállomásokon történő kifizetésekre vonatkozó tételek kikeresésével, a ma már szinte mindegyik nagy üzemanyag forgalmazó cég által preferált vásárlói, pontgyűjtő és egyéb kártyák esetleges használatának ellenőrzésével vagy az Állami Autópálya Rt. Elektronikai Igazgatóságának megkeresésével, hogy a kérdéses gépkocsira az adott időszakban adtak-e el autópálya-matricát, és ha igen, mikor és hol. Az így beszerzett bizonyítékok gyanúsított elé tárásától nagyobb eséllyel várható beismerő vallomás, mint a félsüket, félvak szomszéd Jóska bácsi tanúként történő kihallgatásától, látta-e a gyanúsítottat a gépkocsival közlekedni...

A lízingszerződést aláíró ügyfél, a lízingbeadó engedélyének kikérése nélkül, a gépkocsit átadja egy harmadik személynek.

A legjellegzetesebb, igen gyakori és könnyen bizonyítható elkövetési mód. Fontos látni, hogy a bűncselekmény megvalósulása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy ez a bizonyos harmadik személy vállalta-e a lízingdíj további fizetését vagy sem, ténylegesen fizeti-e a lízingdíjat vagy sem (legtöbbször vállalja, de nem fizeti). Az ügyfél, az eredeti lízingbevevő, a gépkocsi engedély nélküli átadásával a bűncselekmény elkövetését befejezte. A harmadik személy, aki nem áll jogviszonyban a finanszírozóval, vagyon elleni bűncselekményt a finanszírozó sérelmére ebben az esetben nem követ el akkor sem, ha a lízingdíjat nem fizeti.

A lakossági ügyfelek által kötött hitelszerződések száma alapján – ismelve a család bizonyításának nehézségeit – nem meglepő, hogy a gépjármű-finanszírozással kapcsolatos bűncselekmények döntő többsége végül hitelsértésnek minősül.¹²

A Btk. 330.§-ba ütköző **hitelsértés** vétségét az követi el, aki a hitel fedezetét részben vagy egészben elvonja, vagy a hitelezőnek a fedezetből való kielégítését más módon megghiúsítja. A büntető anyagi jogi kommentárok a bűncselekményt eléggé mostoha módon kezelik, gyakorlatilag csak pár sort szentelnek neki, pedig megítélése távolról sem olyan egyszerű, mint azt első ránézésre sokan hiszik.

Esetünkben a hitelsértés vétségének elkövetési tárgya csak a hitelre vásárolt gépkocsi lehet, amelyre vételi (opciós) jogot alapítottak és ennek biztosítására a szerződésben elidegenítési és terhelési tilalmat kötöttek ki. Mivel a hitelsértés vétsége csak a külön szerződéssel lekötött vagyon elvonása által valósulhat meg, ilyen szerződés hiányában hitelsértésről eleve nem beszélhetünk.¹³

A hitel fedezetének részben vagy egészben történő elvonásának értelmezése kevesebb problémát okoz, a végleges elvonás legegyszerűbben a gépkocsi átruházásával valósítható meg, a részleges elvonás pedig általában a gépkocsi megterhelését jelenti.

A fedezetből történő kielégítés más módon való megghiúsítása már több magyarázatot igényel, magyarázatért azonban nyugodtan fordulhatunk egy, a magyar büntető anyagi jogban a XIX.

¹² Meggyőződésem szerint ezek nagy része azonban ténylegesen csalás.

¹³ Itt szeretnék visszautalni az írásom elején említett, a szerződések vizsgálatának kiemelt jelentőségére.

századtól meglévő, de ismételt az 1992. évben beiktatott hitelezővédelmi tényálláshoz, a csődbűncselekményhez, hisz a védett jogtárgy részben azonos, akárcsak a törvényi tényállásban megfogalmazott eredmény.

Ennek megfelelően hitelsértés esetén az alábbi magatartások okozhatják a fedezetből való kielégítés más módon történő meghúását:

Elrejtés: A gépkocsi elrejtése azt jelenti, hogy az ügyfél azt hitelezői számára hozzáférhetetlenné teszi. A gépkocsi egyébként megvan, létezéséről a finanszírozó is tudomással bír, azonban az ügyfél magatartása miatt a finanszírozó képtelen hozzáférni.

Eltitkolás: Minden olyan magatartás, amely a gépkocsi hozzáférhetetlenségét eredményezi, de nem minősül elrejtésnek. Legjellemzőbben az ügyfél azon hamis állítása, hogy azt ismeretlen személy tőle ellopta.

Megrongálás: A megrongálás, a használhatatlanná tétel illetve a megsemmisítés fogalmaival együtt a Btk.-ban más helyen is szerepel (rongálás). A megrongálás a gépkocsi állagának olyan megkárosítását jelenti, amelynek következtében funkciójának teljesítésére korlátozottan lesz alkalmas, ezért gyakorlatilag a rendeltetészerű használatra alkalmatlanná válik. A megrongálás okán a dolog értéke is csökken.

Megsemmisítés: A gépkocsi állagának olyan végleges megszüntetése, hogy az eredeti állapotába már nem állítható vissza.

Használhatatlanná tétel: Nem feltétlenül jár a gépkocsi megrongálódásával. Előfordulhat olyan eset is, hogy a gépkocsi használhatatlanná tétele szétszereléssel valósul meg. Az újbóli használhatóvá tétel ilyenkor jelentős befektetéssel jár.

Kérdésként merülhet fel, hogy a bűncselekmény elkövetése megelőzheti-e szerződés nem teljesítése miatt a finanszírozó részéről történő felmondást, vagy csak a szerződés felmondása után követhető el. Véleményem szerint a szerződés felmondása nem feltétele a cselekmény elkövethetőségének, a finanszírozó lehet olyan helyzetben – pl. azért mert az ügyfél egy ideig fizeti a részleteket – mikor nem tudhat arról, hogy a hitel fedezetét az ügyfél egyébként már régen elvonta, vagy olyan módon megterhelte, amely az ő kielégítését már lehetetlenné tette. Amennyiben az ügyfél ezt követően hagy fel a részletek fizetésével és a finanszírozó csak ez után mondja fel a szerződést, a hitel fedezetének elvonása az ügyfél korábbi magatartásával már megtörtént. Ezért sem értek egyet azzal a nézettel miszerint a bűncselekmény megvalósulásának az a feltétele, hogy az adós tudomást szerezzen a szerződés felmondásáról és a vételi jog érvényesítéséről. Ezen nézet elterjedésének köszönhetőek a „nagymamám vette át a felmondó levelet és nem adta át”, vagy „elköltöztem és elfelejtettem bejelenteni az új lakcímem” típusú védekezések. A hitelsértés törvényi tényállása azonban nem tartalmaz célzatot, ami egyértelműen azt jelenti, hogy az eshetőleges szándékkal is elkövethető. Az ügyfél tehát nem hivatkozhat a saját felróható magatartására, vagyis arra, hogy a törlesztő részlet nem fizetésének tudatában a lakcímét megváltoztatja, azt nem jelenti be, mert az a szerződéses kötelezettségének teljesítése vonatkozásában már eléri a bűnös közömbösség szintjét, ami az eshetőleges szándék megállapítását minden további feltétel nélkül megalapozza.

Az ügyfél ilyen magatartása – az elköltözés miatt – aktív magatartásnak a fedezet elrejtésének minősül, ami azért is fontos, mert bírósági határozatok szerint „*az adósnak az a magatartása,*

*hogy a jogosult felhívására nem adja át a hitel fedezetét, aktív magatartás hiányában nem valósítja meg a hitelsértés vétségét*¹⁴

Szintén eshetőleges szándékkal követi el a cselekményt az ügyfél, ha a finanszírozó engedélyének kikérése nélkül, a gépkocsit átadja egy harmadik személynek. Ez a sikkasztásnál már tárgyalt esettel nagyban megegyező, azzal a kiegészítéssel, hogy a hitelszerződést kötő ügyfél tudata – legalább az eshetőleges szándék formájában – átfogja annak lehetőségét, hogy ha a részletre vásárolt gépkocsit valakinek átadja, bekövetkezhet, hogy ez a személy a részletfizetést nem teljesíti, és az autót nem szolgáltatja vissza. Mivel a gépkocsi átadása vitathatatlanul szándékosan történt, az ügyfél ilyen magatartása tényállásszerű.

A nyomozó hatóságok munkájában gyakorlati problémaként merül fel a vételi jog (opció) értelmezése, a tulajdonjog átszállásának kérdésében. A nyomozó hatóságok sokszor ezt úgy értelmezik, hogy a vételi jog érvényesítésével a tulajdonjog azonnal átszáll az egyoldalú jognyilatkozatot tevő finanszírozóra, ettől kezdve pedig a gépkocsit birtokló ügyfél számára az idegen dolog. A hibás értelmezés hibás minősítéshez – sikkasztás – vezet, ami további hibás nyomozati cselekményeket generálhat.

A magyar polgári jogban a tulajdonjog megszerzéséhez a Ptk. 117. §-ának (2) bekezdése szerint az átruházásra irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül a dolog átadása is szükséges. A vételi jog érvényesítése – tehát a jogcím – a gépkocsi tulajdoni helyzetében önmagában változást nem jelent, ha az ügyfél, szerződéses kötelezettsége ellenére azt nem adja át, a gépkocsi továbbra is az ő tulajdonában marad, ebből következően arra sikkasztást nem követhet el. A polgári jogi szabályozás – amely hasonló a kontinentális jogrendszerrel rendelkező európai országok többségéhez – kritikája nem feladat, de az nem is lenne ildomos, mert a gépjármű-finanszírozással kapcsolatos bűncselekmények száma, és azok nyomozási nehézségei sem indokolhatják egy római jogi gyökerű, és egyebekben a *normális*, mindennapi életben kiválóan működő jogi szabályozás megváltoztatását.

A vételi jog fenti értelmezéséből, illetve egy legfőbb ügyészségi állásfoglalás félreértéséből eredeztethető az a nyomozó hatóságok között elterjedt és felháborodással vegyes értetlenséggel hangoztatott hibás nézet is, miszerint a hitelsértés vétségének gyanúja esetén indult büntetőeljárásokban „az ügyészség szerint nem lehet a kölcsön fedezeteként szolgáló gépkocsit köröztetni és lefoglalni”.

Természetesen ez ebben a formában nem igaz.

A félreértelmezett – és gyanítom a nyomozó hatóságnál inkább szájhagyomány útján, mint leírt szövege szerint elterjedt – legfőbb ügyészségi állásfoglalás¹⁵ nem erről szól, hanem elsősorban arról, hogy *a hitel fedezeteként szolgáló gépkocsit nem lehet elkobozni*, mert az azt eredményezné, hogy tulajdonjoga az elkobzással az államra szállna, így hitelezői igény kielégítési alapját nem képezhetné. Természetesen ennek megfelelően az ilyen gépkocsit a **Be. 151. § (2) bekezdés b) pontja** alapján valóban nem lehet lefoglalni, mert ez a pont az *elkobozható* dolgok lefoglalásáról szól.

¹⁴ BH. 2008/4 85. illetve a LB Határozatainak Hivatalos Gyűjteménye 2006/2. 1495. szám alatt megjelent jogesetei

¹⁵ NF. 3126/2004/1-1.

Ahogy azt az állásfoglalás is tartalmazza a hitel fedezetéül szolgáló és az alól elvont gépjármű lefoglalására és tárgykörozése elrendelésére a **Be. 151.§ (2) bekezdésének a) pontja** ad alapot az alábbiak szerint.

A Btk. 330.§-ában írt hitelsértés vétségének elkövetési tárgya a hitel fedezete, vagyis a gépjármű.

A **Be. 115.§-a (1) bekezdésének utolsó fordulata** értelmében tárgyi bizonyítási eszköz az a tárgy (dolog), amelyre a bűncselekményt elkövették, vagyis a fedezetül szolgáló és elvont gépjármű tárgyi bizonyítási eszköznek tekintendő.

A **Be. 151.§ (2) bekezdésének a) pontja** alapján a bíróság, az ügyész illetőleg a nyomozó hatóság a bizonyítási eszköz lefoglalását rendeli el. A **Be. 73.§-ának (3) bekezdése** szerint pedig a lefoglalt, vagy lefoglalható tárgy körozése elrendelhető.

A magyar kriminalisztikában jelenleg dömpingszerűen jelenlévő gépjármű-finanszírozással kapcsolatos bűncselekmények elemzésével remélem sikerült érzékeltetnem a nyomozások során felmerülő problémákat, bizonyítási nehézségeket. Az egyes tényállások végletekig egyszerűsített leírásával a segítségnyújtás volt a célom, reményeim szerint az ügyek feldolgozását végző kollégák írásomat talán egyfajta nyomozási segédletként is tudják használni. Amennyiben ez a reményem nem igazolódik be, a hiba nyilvánvalóan csak bennem lehet.

(Megjelent a Rendészeti Szemle 2008. évi 11. számában)